

Rodoreda, sempre admirable. Sobre quatre llibres recents

NEUS REAL

Universitat Autònoma de Barcelona

neus.real@uab.cat

1. RODOREDA (2015): Mercè Rodoreda, *Obra de joventut: narrativa i periodisme*, justificació de Joaquim Molas, pròlegs de Carme Arnau i Roser Porta, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Edicions 62, Fundació Mercè Rodoreda; «Biblioteca Clàssica Catalana».
2. RODOREDA (2017): Mercè Rodoreda, *Cartes de guerra i d'exili (1934-1960)*, a cura de Carme Arnau, Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, FP, Institut d'Estudis Catalans; «Arxiu Mercè Rodoreda» 7.
3. MCNERNEY (2017): Kathleen McNerney, *Mercè Rodoreda: una bibliografia crítica (2002-2011)*, traducció de l'anglès d'Eva Pallarès i Sala, amb una relació d'obres de Mercè Rodoreda i de traduccions de la seva obra recopilada per Judith Sánchez Gordaliza, Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, FP, Institut d'Estudis Catalans; «Biblioteca Mercè Rodoreda» 10.
4. MARTÍNEZ (2018): Lourdes Martínez Rocaspana, *Els dos principals consellers de Mercè Rodoreda: Obiols i Sales*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Textos i estudis de cultura catalana» 220.

Mercè Rodoreda, una de les grans autores de la literatura occidental i de les lletres catalanes del segle XX, és objecte recurrent d'estudis i edicions; en bona part, gràcies a la conservació del seu llegat a l'Institut d'Estudis Catalans i l'existència, dins d'aquest, de la Fundació Mercè Rodoreda (FMR), que s'ocupa de divulgar-lo i promoure'n la recerca. Dels quatre llibres que ressenyem aquí, només el segon i el tercer pertanyen a les col·leccions de la FMR. El primer va a càrrec, al costat de l'IEC i la FMR, de l'editorial que en els anys seixanta va aconseguir els drets de les obres completes de Rodoreda, Edicions 62. El segell més destacat en el camp de les monografies sobre cultura i literatura catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, acull, al seu torn, el quart. Més enllà d'aquests avuls editorials, les expectatives de lectura del conjunt resulten falagueres, perquè es tracta de quatre obres que venen a engruixir tres línies de treball fonamentals dins dels estudis sobre l'escriptora de Sant Gervasi: en primer lloc, la recuperació íntegra dels seus textos, inclosos els que va rebutjar, no va tornar a publicar en vida o van restar inèdits; en segon lloc, la investigació sobre les múltiples facetes de la figura i la producció rodoredianes, per anar-ne aprofundint i expandint la comprensió en tota la seva riquesa i complexitat mitjançant tant els estudis vinculats a les edicions de textos com els treballs independents focalitzats en qüestions diverses; en tercer lloc, les síntesis bibliogràfiques, cada vegada més necessàries per tenir una visió ordenada de l'ingent material acadèmic, crític i literari —amb les traduccions a primer terme— que es publica en els àmbits nacional i internacional

(unes síntesis que, a més de canalitzar el coneixement complet d'aquest material, hi donen un accés informat que estalvia sovint consultes prescindibles). Vet aquí d'entrada, doncs, una feina contingent i digna d'elogi. Una feina, tanmateix, que cal dur a terme amb un rigor i amb uns mínims de qualitat que es troben a faltar puntualment, o en relació amb alguns aspectes, en els tres primers llibres ressenyats; i de manera general, en el quart.

Comencem per l'edició dels escrits dels anys trenta de Mercè Rodoreda, fins avui donats a conèixer només fragmentàriament o bé en revistes i editorials (les entrevistes i els contes infantils van sortir respectivament al núm. 5 de LLENGUA & LITERATURA, 1992-1993, i a RqueR el 2005, per exemple) o bé a través de diferents títols de les col·leccions de la FMR, com *Un café i altres narracions* (1999), a cura de Carme Arnau, i els dos volums de *Primeres novel·les* (2002 i 2006), a càrrec de Roser Porta. *Obra de joventut: narrativa i periodisme* reuneix la producció rodorediana primerenca en una de les entregues de la nova publicació de les obres completes de l'escriptora de Sant Gervasi, engegada el 2008 en motiu del centenari del seu naixement amb les novel·les i els contes de postguerra. El sentit de comptar amb les obres completes dels nostres autors, i més concretament amb un volum com *Obra de joventut*, que compila textos dispersos i en alguns casos poc accessibles (els articles de Rodoreda apareguts a la premsa republicana, remarcablement), és obvi. El llibre efectiu, però, planteja almenys dos interrogants i una pregunta concreta amb referència a les seves concepcions, selecció i formalització efectiva: 1) per què s'explica la praxi literària de la primera etapa de la producció rodorediana amb dos prefacis que en separen la narrativa del periodisme i l'assaig, quan hi ha una profunda i provada imbricació entre totes les àrees d'activitat de l'escriptora?; 2) per què no s'han inclòs en l'edició les col·laboracions periodístiques firmades amb pseudònim, que són els textos més desconeguts de Rodoreda i resulten essencials en la seva projecció pública inaugural?; 3) per què a un dels contes infantils, «Aventures de Camús i Tararí» (ps. 893-895), li falta la primera part, acollida al número 2 de la revista *Moments* el 31 de desembre de 1936, si aquesta informació és pública des de fa temps (vegeu <<http://filcat.uab.cat/gelcc/escriptors/novelistes/Rodoreda/textos.html>>)? Les respostes semblen trobar-se en el fet que els estudis i les edicions de referència del volum són bàsicament els de les seves dues prologuistes, que, tot refermant els seus sengles espais d'especialitat i autoritat, prescindeixen d'una part de la bibliografia sobre la trajectòria de Mercè Rodoreda en els anys trenta. Aquesta posició, fruit d'una discrepància acadèmica perfectament legítima (encara que potser caldria explicitar-la i argumentar-la), pot arribar a justificar els dos pròlegs i l'exclusió dels escrits d'autoria rodorediana no explícita; però no l'absència, especialment en una edició de textos, de la meitat d'un relat.

La completesta és, precisament, un dels fins de *Cartes de guerra i d'exili (1934-1960)*, que per primera vegada, igual que ocorre a *Obra de joventut: narrativa i periodisme* amb la producció dels anys trenta, permet llegir juntes les lletres conservades que Mercè Rodoreda va adreçar a diversos corresponals entre 1934

i 1960. *Cartes de guerra i d'exili (1934-1960)* és la primera peça que ha vingut a afegir-se, dos anys després de l'aparició d'*Obra de joventut*, al nou projecte d'obres completes de l'autora —un projecte que, d'acord amb les explicacions de Joaquim Molas a la «Justificació» d'*Obra de joventut*, passa així, definitivament, d'Edicions 62 a la FMR—. Carme Arnau, encarregada de l'edició, explica que es tracta, en efecte, d'un volum inicial (al qual haurà de seguir el conjunt epistolar posterior juntament amb la resta de la producció rodorediana, com ha vingut a demostrar recentment *Teatre*, editat el 2019 sota la responsabilitat d'Enric Gallén i Gerard Guerra). Abans de la publicació de *Cartes de guerra i d'exili (1934-1960)* calia anar a consultar el material que el confegeix a la FMR, en arxius personals o públics diversos i en llibres com *Cartes a l'Anna Murià (1939-1956)*, de manera que posar a l'abast del públic la totalitat d'aquests escrits rodoredians té un valor inqüestionable en si mateix. Sobretot perquè es poden llegir uns textos que aporten informació rellevant sobre una fase crucial en la història personal i literària de Mercè Rodoreda (uns anys que la van marcar profundament i dels quals van sorgir les seves millors produccions) en la successió precisa del seu desenvolupament, seguint-ne el fil a través del discurs de l'escriptora i possibilitant-ne la interacció amb epistolars ja editats; completant un mapa, el de les cartes conservades de Mercè Rodoreda, que abans era només comprensible a trossos. Cal dir que, en contrapartida, la successió diacrònica uniautorial té el desavantatge d'oferir el que de vegades poden semblar monòlegs inconnexos si no es compta amb un coneixement mínim del context i les situacions del cas, perquè les paraules exclusives de Rodoreda no sempre són suficients per garantir-ne la comprensió. La panoràmica de les vivències i parers que se'n deriva, i que van des dels inicis de la seva carrera fins a la tramesa de *La plaça del Diamant* al premi Sant Jordi, ajuda a explicar molt bé, però, com es va enfrontar Rodoreda a la tragèdia col·lectiva de perdre doblement la guerra (el 1939, primer, i el 1945, novament), com va evolucionar literàriament, com va anar valorant la situació política i cultural i com trobava que hi havien de participar, en concret, els escriptors. Tot plegat té un gran interès cultural i literari. Llàstima d'algun error escadusser en l'edició i d'unes notes a peu de pàgina que no sempre aclareixen el que convindria saber. I llàstima, sobretot, d'un detall que podria semblar, erròniament, menor: la incongruència entre el títol del llibre i el subtítol que n'il·lustra els continguts. Malgrat que té una certa lògica haver-hi inclòs tres missives de 1934 i 1935 en pro de la compilació sense excepcions del material epistolar d'autoria rodorediana de les quatre dècades que van dels anys trenta fins als seixanta, i malgrat que s'entén la tria d'un encapçalament atractiu com *Cartes de guerra i d'exili*, aquesta opció simultània té dos efectes no desitjats: d'una banda, incorpora a les etapes del conflicte armat i de la diàspora que hi segueix uns anys que no s'hi corresponen; de l'altra, obliga a donar una entrada molt pobra al volum, encetat amb tres textos breus que no aporten gaire res, ja que només indiquen la relació personal i literària de Rodoreda, de sobres coneguda, tant amb la família de lletraferits formada per Tomàs Roig i Llop i Albina Fransitorra i Aleñà com amb el crític i també

escriptor Domènec Guansé. Haver col·locat aquests escrits en apèndix, amb l'explicació pertinent en la introducció, hauria eliminat aquella imprecisió rellevant i aquesta obertura desmereixedora en un conjunt de cartes en què Rodoreda parla en primera persona sobre l'excepcionalitat i el drama que imposen la guerra civil i l'exili, i de què queden excloses les tres petites lletres de 1934 i 1935 per les seves dates i caràcter.

Al marge dels problemes assenyalats, l'encomiable aposta per l'accessibilitat que rau a la base d'aquestes dues edicions de textos fonamenta igualment *Mercè Rodoreda: una bibliografia crítica (2002-2011)*, aquí des de la perspectiva dels treballs acadèmics i les traduccions. El plantejament del llibre, que estableix una continuïtat explícita amb el títol gairebé homònim de Maria Isidra Mencos, *Mercè Rodoreda: una bibliografia crítica (1963-2001)* (2002), recolza en la utilitat d'aquesta mena de propostes a la vista de la quantitat, la diversitat i l'amplitud geogràfica i lingüística dels estudis sobre Rodoreda. Cal dir, però, que el volum de McNerney és una traducció del 2017 d'una obra del 2015 que recull la bibliografia publicada fins al 2011, amb la qual cosa el seu grau d'actualitat esdevé, almenys per al lector especialitzat, relatiu. Com que les aproximacions a l'escriptora aparegudes des del 2012 incorporen la referència als treballs recents, el de la investigadora nord-americana acaba oferint més una mostra general de què s'ha escrit en el període delimitat que no pas contribuint a la localització de les noves aportacions bibliogràfiques (un problema que hauria de venir a resoldre aviat l'ajut que la FMR ha concedit el 2019 a Benjamí Heras Pino per *Mercè Rodoreda: bibliografia (2012-2018)*, l'edició del qual convindria que no trigués). Aquest no és, val a dir-ho, el retret més greu que es pot fer al llibre de McNerney, poc clar i exacte en relació amb què incorpora o de què prescindeix. Els criteris que l'autora anota a la introducció subratllen una opció de màxims que sembla excloure només els articles de diari i les ressenyes; per declarar seguidament, no obstant això, que se n'inclouen de «valuoses i aprofundides», que s'hi afegeixen tant «unes quantes entrevistes o articles de suplementos culturals» (p. 10) com «obres més antigues» que no constaven al llibre de Mencos i que, en el cas dels audiovisuals, no s'ha «referenciat la gran quantitat d'obres» alhora que s'ha fet «alguna excepció» (p. 11). En consultar el llibre, s'hi troben referències dels anys noranta (i alguna d'anterior, vegeu la p. 129, per exemple) com *Contes: Mercè Rodoreda*, de Maria Areny i Busquets (1998), «un fulletó relligat que es va preparar per a un curs i que conté anàlisis sobre diversos contes amb guies pedagògiques» per al programa *El gust per la lectura* de la Generalitat de Catalunya (p. 16) o alguns articles de *Revista de Girona* (ps. 98, 128), cosa que no pertoca en una bibliografia acotada als anys 2002-2011. L'esforç per omplir els buits de l'obra de Mencos és pertinent i elogiable, però hauria calgut diferenciar-ne els resultats dins del conjunt (posant aquestes referències a part) per evitar la confusió que se'n deriva. Així mateix, estaria bé haver contrastat l'inventari dels materials bibliogràfics catalogats a la FMR amb una recerca complementària que evités l'oblit d'algun estudi del període coral del treball (com ara un article publicat a *Tesserae / Journal*

of *Iberian and Latin American Studies* el 2007). I també s'hauria agraït que es jerarquitzessin formalment els treballs inventariats (per diferenciar, per exemple, les aproximacions acadèmiques de la divulgació, que és una distinció important en els estudis literaris). En aquest sentit, s'agraeix la presentació separada, en apèndix, de les aproximacions «d'estudiants i de gent jove, projectes commemoratius especials i treballs no publicats» (p. 131); el fet, però, que s'hi inclogui una referència de la mateixa naturalesa que la d'Areny esmentada més amunt —un altre «fulletó relligat» d'*El gust per la lectura*, elaborat en aquest cas per Rosa Clar Martínez i Vicent Sanz Arnau (p. 134) —, quan aquella apareix al cos central de la bibliografia, és un exponent de la fiabilitat relativa de la classificació interna del material. Un material, ja al marge de les tipologies, resumit en general de forma poc crítica i poc orientativa, en unes síntesis que són sovint discutibles, fora de la descripció estricta, i molt diferents unes de les altres —en extensió, entre altres coses— sense justificació aparent. Amb vista a futures bibliografies crítiques, a més de millorar aquests aspectes, potser es podria optar també per un ordre cronològic, en lloc d'alfabètic, que fes evident la progressió dels estudis rodoredians en el període delimitat, tot numerant les referències per poder agermanar la visió d'aquesta progressió amb el seu còmput quantitatiu i tot complementant-la amb una secció alfabètica posterior, estrictament nominal, que consignés la localització de cada entrada dins del llibre mitjançant la numeració corresponent. Caldria mantenir, en canvi, l'índex d'obres de Rodoreda amb remissió inclosa a la bibliografia que les tracta (ps. 139-149), que és un encert; com ho és, igualment, l'apartat final de Judith Sánchez Gordaliza sobre la producció de l'escriptora, que actualitza i amplia la informació que Laia Miret aportava al precedent de Mencos. En aquest apartat final, però, xoca que es parli d'«oferir una visió completa i exhaustiva de l'obra de Mercè Rodoreda pel que fa a les edicions originals i les traduccions» (p. 153) i solament hi surtin les traduccions a divuit idiomes, sobretot perquè Sánchez mateixa esmenta trenta-tres llengües de destinació en la seva presentació.

Els qüestionaments i les crítiques a les tres obres comentades fins aquí són *peccata minuta* en comparació amb el que s'ha de dir sobre *Els dos principals consellers de Mercè Rodoreda: Obiols i Sales*. Fruit dels estudis de grau i de post-grau de Lourdes Martínez Rocaspana, i fet sens dubte amb la millor de les voluntats i el més gran dels entusiasmes, aquest llibre sobre la incidència d'Obiols i Sales en la literatura de Mercè Rodoreda és un trist exponent de l'estat d'una part significativa de la investigació actual al nostre país, que, per efecte d'un cúmul de circumstàncies i factors que tenen a veure amb unes dinàmiques culturals i polítiques que seria massa llarg de detallar en l'espai reduït d'una ressenya, produeix inquietud i preocupació. El treball de Martínez parteix de dades d'un interès tan indubtable com les variants dels textos literaris rodoredians, desglossades en el decurs de la seva escriptura i sobre el teló de fons del diàleg continuat de l'escriptora amb dos dels seus interlocutors clau. Però a desgrat d'això (o precisament per això), la feina que se'n deriva genera una perplexitat creixent a causa dels seus defectes de forma i de fons, de contingut i d'exposició. El discurs de Martínez, en

què no es discerneixen ni la qualitat ni el grau de fiabilitat de les fonts d'informació que es mobilitzen, i en què no se cita la bibliografia de referència sobre la matèria objecte d'estudi, no es correspon per res a la descripció, l'anàlisi i la interpretació fonamentades i convincentes que caracteritzen (o haurien de caracteritzar) la recerca. Entre molts altres exemples possibles, en proporcionen evidències incontestables els nombrosos fragments en què predominen observacions que queden completament fora de lloc (de l'estil de «cal dir que trobo totalment escament i justificat que Montserrat Casals reunís tota l'obra teatral de l'autora i decidís publicar-la sota el títol d'*El torrent de les flors*, el qual fou inspiració i motivació de Joan Sales», p. 32); els apartats sense sentit com «La meua recepció crítica d'*Incerta glòria*» (p. 42, la cursiva del demostratiu és meua); els comentaris sobre les dades de la mena de «les estades d'Obiols a Ginebra o de Rodoreda a Viena juguen en la meua contra, pel que fa a l'estudi de les influències, perquè, òbviament, no queden reflectides enlloc» (p. 95), o el fet de posar de costat, a les referències (ps. 66-70), la Viquipèdia, un programa de TV3 i les actes del Congrés Internacional Mercè Rodoreda celebrat l'any 2008. Estalviem explicacions addicionals que només confirmarien la naturalesa d'un treball que no supera el llistó acadèmic bàsic. Un treball en què les dades, proporcionades en annex, i l'esperada, per coneguda, conclusió que Obiols i Sales «van aconsellar, acompanyar i aconhortar» l'autora en el procés d'elaboració dels seus textos «però ella hi tingué sempre la darrera paraula», no basten per compensar el flac favor que el conjunt fa als estudis literaris rodedians (i de retruc, catalans). Mercè Rodoreda, en una afirmació que convidria recordar abans d'emprendre qualsevol projecte d'investigació, va deixar escrit que allò que hom ha de cuidar i que s'ha d'ocupar de garantir, per damunt de tot, és l'obra ben feta. L'estudi de la seva, admirable fins i tot en uns escrits de joventut que mostren la recerca d'una veu pròpia o en les cartes d'uns anys més que difícils, no es mereix menys.

Manuel de Pedrolo, una mirada oberta

ANTONI MUNNÉ-JORDÀ
Fundació Manuel de Pedrolo
amunnejorda@gmail.com

D. A. (2019): Diversos autors, *Manuel de Pedrolo, una mirada oberta. Noves perspectives crítiques i didàctiques*, Anna M. Moreno, Francesco Ardolino i Jordi Malé (curs.), Lleida: Aula Màrius Torres i Pagès editors; «Trossos» 11.

El centenari del naixement de Manuel de Pedrolo, celebrat al llarg de l'any 2018, va originar tota mena d'actes i commemoracions, conferències i debats, represen-